

POLSKIE TOWARZYSTWO TURYSTYCZNO-KRAJOZNAWCZE
ODDZIAŁ STOŁECZNY IM. ALEKSANDRA JANOWSKIEGO

BIWAK

BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ

NR 37

PAŹDZIERNIK 2025

BIWAK

BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ PTTK
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ

NR 37 PAŹDZIERNIK 2025

„PÓKI NAS KTOŚ PAMIĘTA, WCIAŻ ŻYJEMY”

Wprowadzenie do 59. Rajdu „Po kamienistej drodze” do Pęcic

Daniel Wolborski

Klub PTTK „Varsovia”

„PIEŁĘGNUJMY PAMIĘĆ O „ORLĘTACH PĘCICKICH”, ABY NIE ZNIKNEŁA”

59. Rajd „Po kamienistej drodze” do Pęcic

Daniel Wolborski

Klub PTTK „Varsovia”

BROSZKA Z POŁĄCZONYCH PIERŚCIENI

Włodzimierz Majdewicz

WARSZAWSKIE ŚLADY TWÓRCÓW II RZECZYPOSPOLITEJ

Jan Piwnik

Klub PTTK „Varsovia”

SZUFLADA KOLEKCJONERA

Redakcja Krzysztof Zaráński, Daniel Wolborski

Okładka Włodzimierz Majdewicz

Daniel Wolborski
Klub PTTK „Varsovia”

„PÓKI NAS KTOŚ PAMIĘTA, WCIĄŻ ŻYJEMY”

Wprowadzenie do 59. Rajdu „Po kamienistej drodze” do Pęcic

31 lipca 2025 r., w ramach przygotowań do obchodów 81. rocznicy bitwy pod Pęcicami, zostały złożone wieńce i znicze na grobach uczestników boju pęcickiego oraz osób kultywujących pamięć o tym wydarzeniu. Był to szósty taki objazd zrealizowany dzięki współpracy Klubu PTTK „Varsovia” i Gminy Michałowice. W skład delegacji weszli: Andrzej Jurewicz – pracownik Referatu Kultury i Promocji Gminy Michałowice, Wiceprezes Klubu PTTK „Varsovia” – Daniel Wolborski oraz członkowie Młodzieżowej Sekcji Klubu „Varsovia”: Maksymilian Warmuz, Wojciech Warmuz i Jakub Michna. W składzie delegacji znalazł się również Radosław Kowal, absolwent Szkoły Podstawowej im. Marii Dąbrowskiej w Komorowie. Delegacja odwiedziła i złożyła wieńce w następujących miejscach:

Cmentarz parafialny w Otwocku

Ewa Kokińska-Dobrucka ps. „Ewa” (1923-1982) – IV Obwód „Grzymała” (Ochota) Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – 1. Rejon – II Batalion im. Zygmunta Żółtowskiego „Odweta” („Odwet”) – 2. kompania – łączniczka w plutonie 422.
Szlak bojowy: Ochota – Pęcice.

Ewa Kokińska-Dobrucka
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

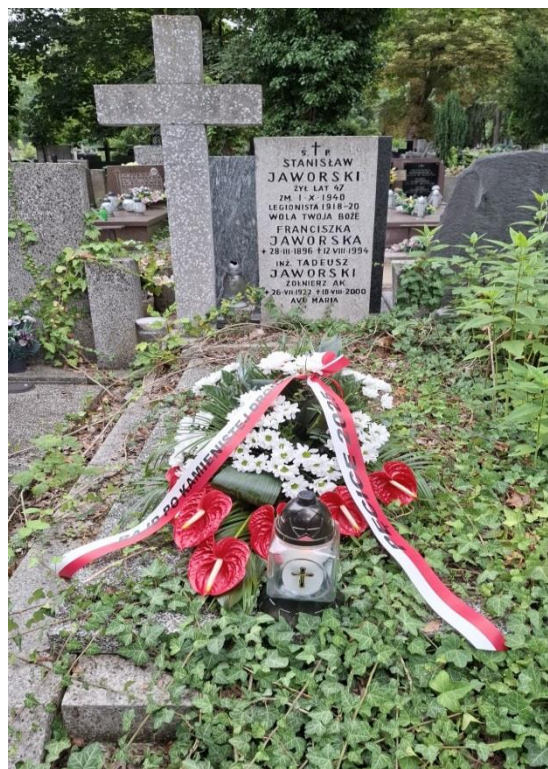
Wraz z delegacją kwiaty na grobie złożyła Pani Monika Kwiek – Przewodnicząca Rady Miasta Otwock.

Delegacja Rajdu „Po kamienistej drodze” przy grobie Ewy Kokińskiej-Dobruckiej
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

Cmentarz Bródnowski w Warszawie

Tadeusz Jaworski ps. „Dippo”, „Korecki”, „Kornel” (1922-2000) – IV Obwód „Grzymała” (Ochota) Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – 1. Rejon – II Batalion im. Zygmunta Żółtowskiego „Odweta” („Odwet”) – 2. kompania – kapral w plutonie 422. Szlak bojowy: Ochota – Pęcice (ranny pod Pęcicami).
Odznaczony Krzyżem Armii Krajowej oraz Warszawskim Krzyżem Powstańczym.

Tadeusz Jaworski i jego grób
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

Cmentarz „Stare Powązki” w Warszawie

Władysław Hurcewicz ps. „Cezary” (1916-2008) – IV Obwód „Grzymała” (Ochota)
Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – 1. Rejon – III Zgrupowanie – podporucznik
w plutonie 406.

Szlak bojowy: Ochota – Pęcice.

Władysław Hurcewicz i jego grób
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

Zbigniew Łakomski
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

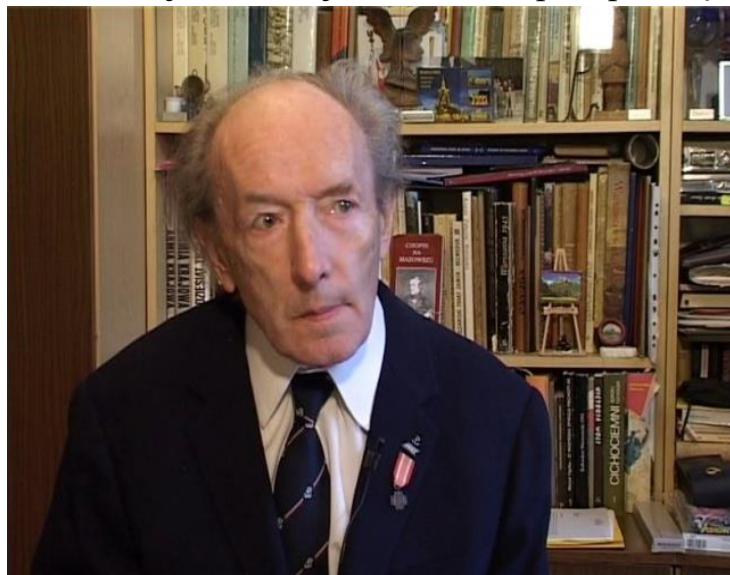
Zbigniew Łakomski ps. „Sulima” (1928-2014) – IV Obwód „Grzymała” (Ochota) Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – 2. Rejon – strzelec w 438. plutonie (harcerski) osłony sztabu Komendy Obwodu. Szlak bojowy: Ochota – Pęcice – Lasy Chojnowskie.

Delegacja Rajdu „Po kamienistej drodze” przy grobie Zbigniewa Łakomskiego
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

Andrzej Korgol ps. „Duży Jędrak” (1932-2009) – łącznik w Obwodzie Śródmieście Południowe „Sławbor”, zajmował się penetrowaniem strychów kamienic w celu zlokalizowania niewybuchów niemieckich lotniczych bomb zapalających oraz kolportowaniem powstańczej prasy. Opuścił Warszawę po zakończeniu Powstania i zatrzymał się u rodziny na Okęciu.

Po wojnie wstąpił do harcerstwa oraz PTTK. Przez wiele lat był wiceprezesem Klubu PTTK „Varsovia”. Organizował i prowadził wycieczki po Warszawie związane z rocznicami ważnych wydarzeń historycznych. Wieloletni opiekun zabytków. Obecny na Rajdach „Po kamienistej drodze”, jest autorem opisu poświęconego bitwie pęcickiej 2 sierpnia 1944 r.

Andrzej Korgol
Fot. zbiory
Daniela Wolborskiego

Delegacja Rajdu „Po kamienistej drodze” przy grobie Andrzeja Korgola
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

*A sierpień zachodem nam świeci,
Zachodem co w łunach goreje.
Warszawa rzuciła swe dzieci
Po jutra wolnego nadzieję.*

Fragment wiersza „Sierpień” z 1944 r. Edwarda Eugeniusza Chudzyńskiego
ps. „Edward” (1921-1990)

Rys. Włodzimierz Majdewicz

Daniel Wolborski
Wiceprezes Klubu PTTK „Varsovia”
Komandor 59. Rajdu „Po kamienistej drodze”

„PIEŁĘGNUJMY PAMIĘĆ O „ORLEŃTACH PĘCICKICH”, ABY NIE ZNIKNEŁA”

59. Rajd „Po kamienistej drodze” do Pęcic

Pamięć to słowo klucz. Kształtuje przeszłość i przyszłość, wpływa na podejmowanie większości decyzji. Służy do budowania tożsamości. Budujemy ją pamiętając o naszych dziejach, o Powstaniu Warszawskim, a nade wszystko o Powstańcach z IV Obwodu Ochota AK, jak i tych z VII Obwodu „Obroża” (Pruszków, Piastów, Ursus).

Chcieli przedostać się do Lasów Chojnowskich w celu przegrupowania i dozbrojenia. Nad ranem 2 sierpnia 1944 r. starli się z siłami niemieckimi na terenie Pęcic. 91 Powstańców straciło życie. Część zginęła w walce, innych rozstrzelano po zakończeniu bitwy i pochowano w zbiorowej mogile. Na jej miejscu, staraniem rodzin poległych i pomordowanych, ich towarzyszy broni oraz dzięki wsparciu społeczeństwa, wzniesiono symbol ich ofiary za Ojczyznę – Pomnik-Mauzoleum.

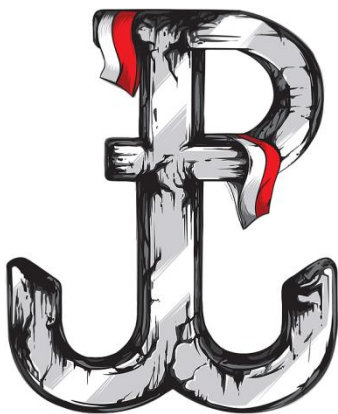
Fot. Mariusz Marcysiak

Jak to się dzieje od wielu lat, organizacja Rajdu „Po kamienistej drodze” nie byłaby możliwa bez współpracy władz Gminy Michałowice, Klubu PTTK „Varsovia” im. Stefana Jaronia Kowalskiego, Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego, a także środowiska kombatantów z Ochoty.

Przebieg uroczystości

Tegoroczne uroczystości odbyły się 2 sierpnia 2025 r. Rozpoczęły się od Mszy św. w kościele parafialnym pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach, którą celebrował ks. Marek Bednarek. W kazaniu wskazał on, że „Orlęta Pęcickie” oddały życie za wolność i z miłości do Ojczyzny. Ich ofiara przypomina nam, że wolność nie jest dana raz na zawsze. Młodzi Powstańcy stając do walki o wolną Polskę nie pytali, czy im się to opłaca. Wartości wyniesione z domu i szkoły kazały im kierować się zasadą: „Bóg, Honor, Ojczyzna”. To jest wezwanie do życia z sensem, szczególnie w dzisiejszym świecie uciekającym od odpowiedzialności.

Po zakończeniu Mszy św. jej uczestnicy w pochodzie przeszli pod Pomnik-Mauzoleum na dalszą część uroczystości. Przed pęcickie Mauzoleum przybyło około 250 osób. Wśród przybyłych gości znaleźli się przedstawiciele rodzin poległych i pomordowanych w bitwie pod Pęcicami (krewni Zbigniewa Chrzanowskiego ps. „Wilk”, Antoniego Ważyńskiego ps. „Stefan”, Wojciecha Wajszczuka ps. „Wojtek” i Zbigniewa Arendarczyka ps. „Zajączek”), Powstańcy Warszawscy (por. Janusz Maksymowicz ps. „Janosz” i płk Bogdan Bartnikowski ps. „Mały” – reprezentujący Zarząd Związku Powstańców Warszawskich, por. Janusz Komorowski ps. „Antek” – Prezes Zarządu Głównego Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, por. Zbigniew Daab ps. „Kapiszon” – żołnierz IV Obwodu Ochota AK, por. Tadeusz Tokarski ps. „Cichy” – walczył na Czerniakowie), Środowisko Żołnierzy IV Obwodu AK „Ochota” (Pani Władysława Marcinkiewicz – Przewodnicząca), Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej (Pani Małgorzata Włodek, Pan Robert Falkowski z Zarządu Głównego oraz prof. Wiesław Wysocki – Prezes Okręgu Warszawa), delegacje kombatanckie (Światowa Federacja Polskich Kombatanów), przedstawiciele władz państwowych (Ministerstwo Obrony Narodowej, Urząd ds. Kombatanów i Osób Represjonowanych, Sejm RP, Instytut Pamięci Narodowej), Wojsko Polskie i służby mundurowe (Policja, Straż Pożarna), stowarzyszenia (Stowarzyszenie Szarych Szeregów, Stowarzyszenie Pamięci Powstania Warszawskiego 1944, Towarzystwo Przyjaciół Warszawy), fundacje (Fundacja „Dwór Polski” z Pęcic) i muzea (Muzeum „Dulag 121” w Pruszkowie), reprezentanci samorządu wojewódzkiego, powiatowego i gmin, miast ościennych, delegacje sołectw, mieszkańcy Pęcic i sąsiednich miejscowości oraz harcerze.

Rys. zbiory Daniela Wolborskiego

Fot. Daniel Wolborski

Cieszyła liczna obecność członków PTTK: kol. Włodzimierza Majdewicza – Członka Honorowego, Zarządu Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego w osobach Prezesa Arkadiusza Białasa i Członków: kol. Radosława Potraca, kol. Wiesława Kędzierawskiego, kol. Anny Ostasz, kol. Alicji Świątek oraz kol. Izabeli Jędry, ponadto Oddziału PTTK w Warce im. Wiktora Krawczyka reprezentowanego przez kol. Prezes Marzenę Jankowską, Janusza Gwarę, Jarosława Górskiego i kol. Ryszarda Frubę, Mokotowskiego Klubu Turystyczno-Krajoznawczego im. Krystyny Krahelskiej, któremu przewodził Wiceprezes Józef Gajewski. Klub „Varsovia” miał dwa „stoiska” – główne (kol. Ewa Woroszyło) oraz Młodzieżowej Sekcji (kol. Maksymilian i Wojciech Warmuzowie, kol. Jakub Michna).

Fot. Daniel Wolborski

Na początku wysłuchano, w wykonaniu zespołu wokalnno-aktorskiego „SONANTO”, koncertu pieśni powstańczych. Zebrani mogli usłyszeć m.in. „Pałac Michła”, „Mała dziewczynka z AK”, „Dorota”, jak też utwory bardziej współczesne „Gdzie są chłopcy z tamtych lat?” z repertuaru Pani Sławy Przybylskiej oraz „Jeśli nie wrócę” (oryginalne wykonanie Anita Lipnicka i John Porter).

Zakończenie koncertu pozwoliło obecnym na 59. Rajdzie „Po kamienistej drodze” wejść w ostatnią część obchodów rajdowych, a był nią uroczysty Apel Poległych. Prowadzony, jak co roku, przez płk. rezerwy Lecha Pietrzaka. Najpierw nastąpiło wejście pocztów sztandarowych, na czele z żołnierzami 1. Warszawskiej Brygady Pancernej niosącymi sztandar IV Obwodu AK Ochota, jak i pocztu sztandarowego Oddziału Stołecznego PTTK (w jego skład weszli harcerze z 32. Mazowieckiej Drużyny Harcerskiej „Akwilon” z Komorowa). Następnie przy dźwiękach marszowych weszła orkiestra wojskowa i honorowa asysta wojskowa, którą stanowił pododdział reprezentacyjny Dowództwa Garnizonu Warszawa (dowódcą był ppor. Artur Rzepka). Po czym odśpiewano „Mazurka Dąbrowskiego”.

Fot. Daniel Wolborski

Fot. Daniel Wolborski

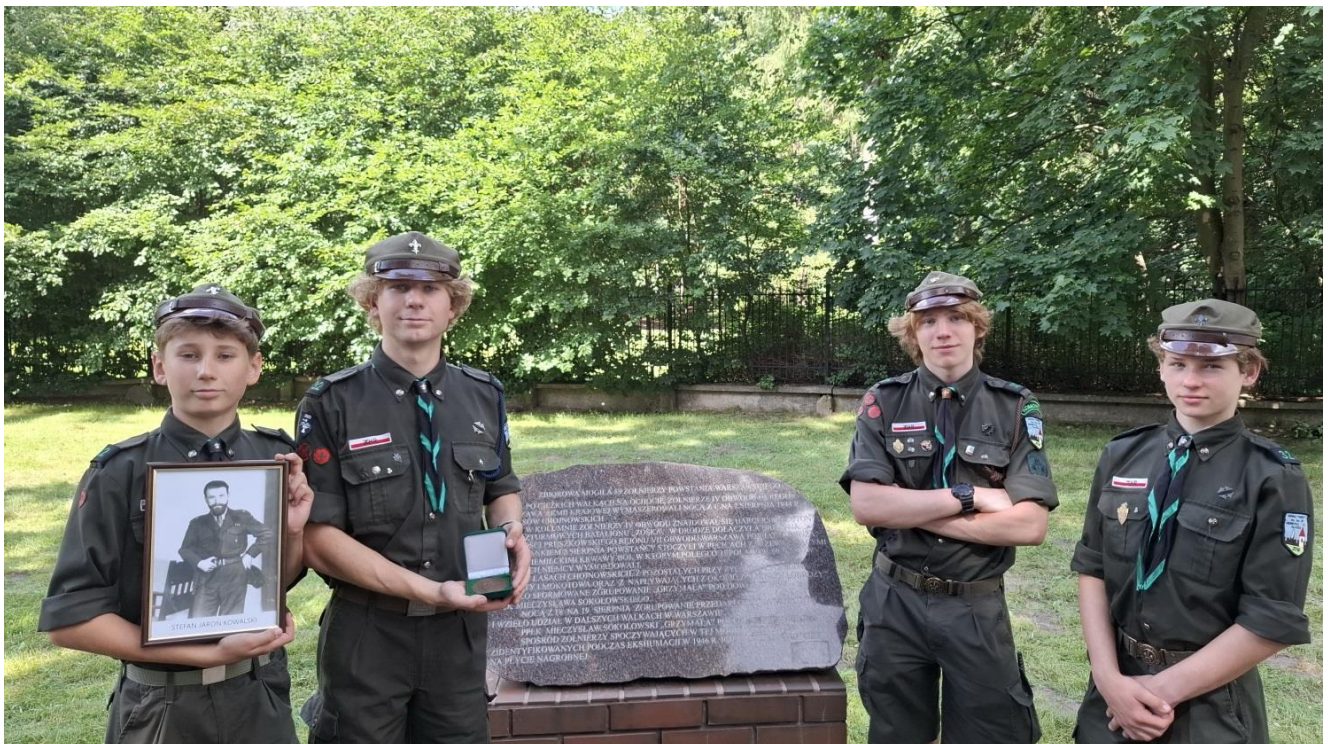
Dalej miały miejsce przemówienia. Najpierw Wójt Gminy Michałowice, Pani Małgorzaty Pacheckiej, wskazującej na to, że Powstańcy Warszawscy to w większości młodzi ludzie, którzy „wynieśli z domu miłość do Ojczyzny, pragnienie wolności i zdolność do bezgranicznych poświęceń. Ich bohaterstwo nie było ucieczką przed życiem – było wyborem wolności. Po 5 latach terroru, czucia się ludźmi drugiej kategorii w swoim własnym kraju, woleli umrzeć wolni”. Ponadto Pani Wójt skierowała podziękowania do osób, które przyczyniły się do tego, że pęcicki Pomnik-Mauzoleum jest miejscem „żywym” – rodzin, kombatantów, młodzieży, harcerzy, nauczycieli, członków stowarzyszeń, pracowników Urzędu Gminy, mieszkańców, a także współorganizatorów Rajdu – Środowiska IV Obwodu „Ochota” Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej oraz Klubu PTTK „Varsovia”.

Głos zabrał również kol. Włodzimierz Majdewicz, który przypomniał historię Rajdu „Po kamienistej drodze”, a także wyjątkowość tej formy upamiętnienia Powstańców Warszawskich.

Fot. Daniel Wolborski

Reprezentanci Klubu PTTK „Varsovia” – Daniel Wolborski, Maksymilian Warmuz – przekazali drużynowemu 32. Mazowieckiej Drużyny Harcerskiej „Akwilon” z Komorowa, medal upamiętniający Kapitana Harcmistrza Stefana Jaronia Kowalskiego (patrona Klubu „Varsovia”) wraz z jego zdjęciem. Ma to pomóc młodym harcerzom w przyjęciu Druha Jaronia za patrona ich drużyny. Albowiem pozostawił Kapitan Kowalski cenną więź przyjaźni koleżeńskiej, rozumianej również jako wartości do okazywania sobie pomocy w najtrudniejszych chwilach życia. Pozostawił wzór życia wolnego od egoizmu osobistego, a w najwyższym stopniu uspołecznionego, w którym człowiek jest wartością najwyższą. Pozostawił też przykład, jak w najtrudniejszych nawet chwilach życia zachować godność ludzką i dochować wierności ideałom, którym ślubowało się już w młodzięcym wieku.

Fot. Mariusz Marcysiak i Daniel Wolborski

Tradycją rajdową stało się również wręczanie medali „Orzeł Pęcicki”. Są one przyznawane za kultywowanie w społeczeństwie, a szczególnie wśród młodzieży, pamięci o bitwie pęcickiej i Powstaniu Warszawskim. Ceremonii wręczenia medalu dokonali Członkowie Kapituły: Małgorzata Pachecka, Władysław Marcinkiewicz i Włodzimierz Majdewicz. W tym roku „Orła Pęcickiego” otrzymało Stowarzyszenie Pamięci Powstania Warszawskiego 1944, mające siedzibę w budynku PAST-y przy ul. Zielnej w Warszawie. Medal odebrał członek Zarządu, Pan Franciszek Cepek.

Najważniejszym elementem tej części uroczystości było odczytanie Apelu Poległych przygotowanego przez organizatorów imprezy we współpracy z Ministerstwem Obrony Narodowej. Apel został odczytany przez por. Wojciecha Hanakę. Po nim miała miejsce salwa honorowa i składanie wieńców oraz wiązanek. Przed złożeniem kwiatów nastąpiło zapalenie i złożenie Znicza Pamięci. Dokonali tego por. Zbigniew Daab, Maksymilian Warmuz – członek Młodzieżowej Sekcji Klubu PTTK „Varsovia”, Stanisław Szepietowski – drużynowy 32. Mazowieckiej Drużyny Harcerzy „Akwilon” z Komorowa i Mateusz Żochowski – strażak z Młodzieżowej Drużyny Ochotniczej Straży Pożarnej w Nowej Wsi. Następnie został złożony drugi Znicz Pamięci w imieniu Związku Powstańców Warszawskich, a dokonali tego Janusz Maksymowicz i Bogdan Bartnikowski.

Fot. Daniel Wolborski

Na koniec uczestnicy Rajdu Pęcickiego mieli możliwość skosztowania grochówki strażackiej.

Fot. Daniel Wolborski

Serdecznie dziękujemy za obecność i zapraszamy za rok na kolejny, już 60., Rajd „Po kamienistej drodze”!!!

Rys. Włodzimierz Majdewicz

BROSZKA Z POŁĄCZONYCH PIERŚCIENI

W ubiegłym roku, w 80. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego 1944 r., ukazała się moja książka pod tytułem **„Uczestnicy Powstania Warszawskiego 1944 roku w szeregach Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego”**.

Książka ukazała się nakładem wydawnictwa PTTK „Kraj” przy wsparciu Mazowieckiego Forum Oddziałów PTTK i Samorządu Województwa Mazowieckiego. Nie zaprzestając dalszych poszukiwań, aktualnie przeglądam stare deklaracje członkowskie odkryte przez Jana Rukata – Prezesa Koła Terenowego PTTK „Śródmieście” w Oddziale Stołecznym PTTK im. Aleksandra Janowskiego w Warszawie. Dzięki Jego uprzejmości, mając wgląd w te archiwalne dokumenty, odnalazłem tam nazwiska kolejnych Powstańców Warszawskich, którzy w latach powojennych zostali członkami Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Wśród nich moją uwagę zwróciła deklaracja członkowska złożona w styczniu 1978 r. przez panią Marię Julitę Nałęcz Mroczkowską-Wciślińską. Składając deklarację członkowską w Kole Terenowym „Śródmieście” w siedzibie Oddziału Stołecznego, mieszczącej wtedy przy ul. Świętokrzyskiej 32, w rubryce dotyczącej zainteresowań turystycznych Pani ta podkreśliła słowo krajoznawstwo. Na marginesie znalazły się dopisane dwa słowa „*pracownik ORNO*”. Właśnie to mnie zainteresowało, bo nazwa firmy nie była mi obca. Firma „ORNO” w okresie swego rozkwitu miała kilka firmowych sklepów w centrum Warszawy¹. Pracowałem w tym czasie w Śródmieściu i przechodząc obok eleganckiej witryny ze znakiem „ORNO” przy ul. Marszałkowskiej niedaleko skrzyżowania z ul. Wilczą, zatrzymywałem się, a zapewniam, że było na co popatrzeć.

Maria Julita Nałęcz Mroczkowska-Wciślińska urodzona i mieszkająca w Warszawie, jako dwudziestodwuletnia ochotniczka 1 sierpnia 1944 r. została uczestniczką Powstania Warszawskiego. Jako żołnierz Armii Krajowej pod pseudonimem „Giga” pełniła służbę sanitariuszki w 6. kompanii Zgrupowania „Kryśka”, które 28 sierpnia 1944 r. zostało przemianowane na III Batalion „Kryśka”.

Zgrupowanie „Kryśka” zostało utworzone 8 sierpnia 1944 r. na Czerniakowie przez kpt. Zygmunta Netzera „Kryśka”, na bazie wszystkich oddziałów walczących na Czerniakowie. 10 sierpnia 1944 r. skład Zgrupowania liczył 724 żołnierzy, w tym 108 kobiet. 28 sierpnia zostało ono przemianowane na III Batalion „Kryśka” na odcinku wschodnim Podobwodu „Śródmieście Południowe”.

Od 7 września 1944 r. Batalion „Kryśka” był jednym z oddziałów podległym dowódcy odcinka czerniakowskiego, płk. Janowi Mazurkiewiczowi „Radosławowi”. Batalion „Kryśka” do 23 września toczył ciężkie walki o przyczółek czerniakowski. Teren opanowany przez oddziały polskie zmniejszał się. Część żołnierzy ewakuowała się kanałami na Mokotów, inni dostali się na prawy brzeg Wisły. W trakcie ciężkich walk Zgrupowanie „Kryśka” straciło ok. 680 żołnierzy. Dzięki usilnym staraniom byłego dowódcy Batalionu „Kryśka”, ppłk. Zygmunta Netzera i komitetu rodzin poległych, w kwaterze na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w 1946 r. pochowano ekshumowanych z Czerniakowa

¹ Od lat 50. powstawały sklepy i punkty usługowe „ORNO”, najpierw w Alejach Jerozolimskich i przy ul. Nowy Świat 52. W 1961 r. otwarto stały salon wystawowy przy ul. Marszałkowskiej 83, następnie od lat 70. sklepy z pracowniami jubilerskimi przy ul. Świętojańskiej 13 i Puławskiej 10/12.

żołnierzy Zgrupowania AK „Kryśka”. Sanitariuszka „Giga” uczestniczyła w ciężkich walkach w rejonie ulic: Łazienkowskiej, Rozbrat i Zagórnej. Przed południem 20 września 1944 r. została ciężko ranna na ul. Solec. W kilka dni później powstańczy Czerniaków padł. Ranna „Giga” unikając niemieckiej niewoli, a być może śmieci², opuściła Warszawę ewakuowana w kolumnie ludności cywilnej.

W latach powojennych Maria Julita Nałęcz Mroczkowska mieszkała w Warszawie, pracowała w Spółdzielni Pracy Rękodzieła Artystycznego „ORNO”, specjalizującej się w srebrnej biżuterii artystycznej. Po wyjściu za mąż używała nazwiska Maria Wciślińska. Jej mężem był Kazimierz Wciśliński, również uczestnik Powstania Warszawskiego. W latach 1939-1944 był żołnierzem Okręgu Warszawskiego Armii Krajowej, przydział służbowy – I Obwód „Radwan” (Śródmieście) – Wojskowa Służba Ochrony Powstania (WSOP) – 2. Rejon – Zgrupowanie (II Batalion) WSOP „Narew” – 24. kompania WSOP – pluton 243. W Powstaniu Warszawskim walczył w Batalionie AK „Kryśka”, jako plutonowy „Kazek” również w 6. kompanii i w III plutonie. Ranny 12 września 1944 r. na ul. Czerniakowskiej.

Zbiory Stowarzyszenia Pamięci Powstania Warszawskiego 1944

W 1949 r. w zniszczonej, wciąż pełnej ruin Warszawie, posiadanie biżuterii nie było troską dnia powszedniego mieszkańców miasta. Właśnie w tym trudnym czasie znalazła się grupa entuzjastów, którzy stworzyli „ORNO” – Spółdzielnię Pracy Rękodzieła Artystycznego, zrzeszoną w Cepelii³.

Twórcom tej Spółdzielni przyświecała pewna idea i motto jej działania zawarte symbolicznie w jej nazwie. Łacińskie słowo „orno”, znaczące „zdobię”, wyrażać miało ideę wprowadzenia piękna do codziennego życia w zrujnowanej wojną Warszawie.

Najważniejszą gałęzią produkcji „ORNO” była biżuteria wykonywana z oksydowanego srebra. Srebro przyjęto jako podstawowy materiał wytwórczy, inne materiały mogły mieć jedynie charakter zdobniczy. Były to bransolety, naszyjniki, brosze, oraz wyroby galanteryjne. Wykonywano również insygnia i atrybuty władz – łańcuchy prezydentów

² Podczas walk na Powiślu Czerniakowskim w dniach 11-23 września 1944 r. oddziały niemieckiej Grupy Bojowej „Reinefarth” zamordowały setki wziętych do niewoli żołnierzy AK (w tym wielu pacjentów powstańczych szpitali), dopuściły się również szeregu zbrodni na cywilnej ludności Górnego Czerniakowa.

³ Nazwa „Spółdzielnia Przemysłu Ludowego i Artystycznego ORNO” zmieniana była kilkakrotnie, np. w 1962 r. „Spółdzielnia Pracy Usług Plastycznych i Przemysłu Artystycznego ORNO”, w roku 1965 „ORNO” – Spółdzielnia Pracy Przemysłu Artystycznego, zaś w 1969 r. „Spółdzielnia Pracy Rękodzieła Artystycznego ORNO”.

miast, pektorały biskupie, łańcuchy rektorów uniwersytetów, cechów rzemieślniczych, korona Miss Polonia, zestawy gabinetowe na biurka, galanterię, wyroby pamiątkarskie. Wyroby te dekorowano półszlachetnymi kamieniami – bałtyckim bursztynem, nefrytami z Dolnego Śląska, koralem, perłami, porcelaną, szkłem i czarnym dębem. Przedmioty do produkcji wybierała specjalna komisja artystyczna⁴, a były to krótkie serie, powielanie przyjętego wzoru ograniczano do kilkudziesięciu egzemplarzy w celu utrzymania jego niepowtarzalności. Każdy wyrób pracowni był znakowany „gmerkiem” autorskim i znakiem Spółdzielni. Wyrobów „ORNO” cechuje syntetyczne ujęcie dekoracji, w rezultacie przyjętej konwencji artystycznej. Były one rodzajem znaku graficznego. „ORNO” miało znaczący wpływ na wizerunek Warszawy w latach 50. i 60. XX w. Wykonywano tam również rozmaite zlecenia dotyczące wystroju reprezentacyjnych budynków stolicy.

Monumentalnym obiektem powstałym w pracowni „ORNO” są wrota Bazyliki Archikatedralnej Św. Jana Chrzciciela w Warszawie. Wykonane w 1962 r. w blasze miedzianej, na potrzeby odbudowanej po zniszczeniach wojennych świątyni. Umieszczone w ostrołukowym portalu głównym wrota zaprojektował Stanisław Marzyński⁵, wykonawcą projektu był Adam Jabłoński, kierownik artystyczny Spółdzielni „ORNO”.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

⁴ Komisja Kwalifikacyjna: prezes Spółdzielni Romuald Rochacki, kierownik techniczny Juliusz Budny, kierownik pracowni metaloplastycznej Zdzisław Łęcki, wykładowca kursu metaloplastyki Adam Jabłoński, prezes rady nadzorczej Edward Boimski, przewodniczący komitetu członkowskiego Kazimierz Wciśliński.

⁵ Stanisław Leon Marzyński (1904-1992) – architekt, profesor Politechniki Warszawskiej. Członek powołanej w 1947 r. przez kardynała Augusta Hlonda, Rady Prymasowskiej Odbudowy Kościołów Warszawy (od roku 1956 Prymasowska Rada Budowy Kościołów Warszawy i Archidiecezji Warszawskiej). Przez kilkadziesiąt lat był bliskim współpracownikiem i doradcą Prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego w sprawie odbudowy i budowy kościołów. Uczestnik Powstania Warszawskiego 1944 r. Podporucznik „Leon” – przydział służbowy VI Obwód (Praga) Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – 5. Rejon – sztab.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

W górnej części ostrołuku centralnie umieszczono krzyż, po bokach herb Prymasa Stefana Wyszyńskiego oraz herb kapituły kolegiackiej. Poniżej na poziomej belce znalazła się łacińska inskrypcja „Propugnaculum Fidei” – „Ostoja Wiary”. Wrota podzielono na sześć kwater, w każdej znajdują się sceny poświęcone świętemu Janowi Chrzcicielowi oraz historii Kościoła. Zachęcam do dokładnego obejrzenia tego obiektu, patrząc od góry.

Pierwsza kwatera lewego skrzydła – przedstawia chrzest Chrystusa w Jordanie. **Pierwsza kwatera prawego skrzydła** – przedstawia ścięcie świętego Jana.

Druga kwatera lewego skrzydła – przedstawia ważne wydarzenie z dziejów świątyni – przeniesienie kolegiaty z Czerska do Warszawy w 1406 r. przez księcia mazowieckiego Janusza I Starszego.

Druga kwatera prawego skrzydła – przedstawia kazanie księdza Piotra Skargi.

Trzecia kwatera lewego skrzydła – przedstawia zaprzysiężenie Konstytucji 3 Maja.

3 maja 1791 r. w sali sejmowej Zamku Królewskiego, król Stanisław August Poniatowski zaprzysiął pierwszą w Europie, a drugą na świecie konstytucję – akt prawny tworzący demokratyczny system w państwie.

Trzecia kwatera prawego skrzydła – przedstawia nadanie sakry biskupiej Achille Rattiemu, nuncjuszowi papieskiemu w Polsce, w dniu 28 listopada 1919 r. Pięć miesięcy później Achille Ratti został wybrany na papieża i przyjął imię Piusa XI.

W „ORNO” zrealizowano również okolicznościową płaskorzeźbę dla Politechniki Gdańskiej.

Znakiem rozpoznawczym „ORNO” był wyrazisty styl współgrający z aktualnymi tendencjami w sztuce polskiej i światowej. Znakiem firmowym Spółdzielni były litery

„OR” i „NO” wpisane w kwadrat. Maria Wciślińska przez długie lata pracowała w „ORNO” i odnosiła tam sukcesy. Pracował tam również jej mąż Kazimierz Wciśliński, niektóre projekty biżuterii były ich wspólnym dziełem. Maria Wciślińska zmarła w Warszawie w 1990 r. i została pochowana na Cmentarzu „Powązki Wojskowe”.

„ORNO” działało do 2003 r. W tym czasie powstały tysiące pierścieni, bransolet, spinek do mankietów i innych przedmiotów przedstawiających wartość artystyczną. Te małe dzieła sztuki po transformacji ustrojowej uznane zostały za niemodne. Do przywrócenia popularności biżuterii spod znaku „ORNO” przyczyniła się w ogromnej mierze badaczka, historyk sztuki, autorka wielu publikacji, prof. Irena Huml⁶ i wystawa w Muzeum w Legnicy w 2011 r., zatytułowana *„Biżuteria uratowana”*.

Natomiast największy wzrost zainteresowania nastąpił w 2019 r., kiedy to Muzeum Warszawy zebrało ponad 1600 eksponatów, eksponowało je do maja do sierpnia 2019 r. w trakcie wystawy *„Spółdzielnia ORNO BIŻUTERIA”*. Wystawie tej towarzyszyły wykłady, warsztaty i spotkania, m.in. z kuratorkami wystawy, artystami związanymi z „ORNO” i historykami sztuki. Ta pierwsza tak obszerna wystawa monograficzna była okazją do zaprezentowania specyficznego stylu „ORNO” oraz historii Spółdzielni, a szczególnie jej znaczenia dla polskiej sztuki użytkowej drugiej połowy XX w. W styczniu i lutym roku 2020 w Muzeum w Gliwicach dużym powodzeniem cieszyła się wystawa pod tytułem *„Biżuteria Spółdzielni Pracy Rękodziela Artystycznego ORNO”*. Prezentowano tam eksponaty ze zbiorów Muzeum w Gliwicach, Muzeum Warszawy i Politechniki Śląskiej. Wśród eksponatów znalazły się insygnia rektorskie. W dwóch gablotach zostały pokazane m.in. łańcuch i berło rektora, dwa łańcuchy prorektorskie i dwa łańcuchy dziekańskie.

Spółdzielnia Przemysłu Ludowego i Artystycznego „ORNO” w Warszawie zajmuje w dziejach polskiego wzornictwa małych form, tj. srebrnej biżuterii i galanterii, miejsce szczególne. Była ona przez niemal cały czas swego istnienia uważana za niejako wiodącą Spółdzielnię, przede wszystkim ze względu na wysoką klasę artystyczną projektów, zachwycających pięknem i oryginalnością. Biżuteria i galanteria „ORNO” reprezentowały własny, indywidualny styl, zwany przez specjalistów „szkołą ornowską”. Artyści z „ORNO” w sposób mistrzowski posługiwali się materiałami, nadając przedmiotom nietuzinkowe kształty i oryginalne faktury, noszące ślad ludzkiej ręki oraz charakter indywidualny twórcy. Dziś kolekcjonerzy penetrują targi staroci i antykwariaty w poszukiwaniu wyrobów „ORNO”. W mediach społecznościowych grupy zainteresowanych kolekcjonerów dzielą się wiadomościami o nowych znaleziskach, wymieniają, kupują i ostrzegają wzajemnie przed podrobionymi wyrobami.

Lokal przy ul. Wspólnej 63 w Warszawie był przez pół wieku sklepem firmowym i pracownią „ORNO”. Obecnie jest tam siedziba galerii sztuki współczesnej „Raster”.

Zapewne przez szacunek i sentyment dla poprzedników zachowano tam na ścianie oryginalny, wykuty na miedzianej blasze szyld „ORNO”.

⁶ Irena Huml (1928-2015) – wybitna historyczka i krytyczka sztuki, niezwykle zasłużona w badaniach nad polskimi sztukami stosowanymi, historyk sztuki, krytyk, profesor nauk humanistycznych, członkini Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Ukończyła studia w Instytucie Historii Sztuki na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego w 1957 r.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

Srebrna broszka autorstwa Marii Wciślińskiej ma formę dwóch połączonych ze sobą asymetrycznych pierścieni. Ich powierzchnię zdobi efektowne fakturowanie – nieregularne ślady uderzeń dłutem.

Prosta, przestrzenna forma broszki jest przykładem biżuterii, o której wartości stanowił projekt, a nie kosztowny materiał.

Ten przedmiot jest jednym z eksponatów w Muzeum Warszawy. „*Broszka z połączonych pierścieni*” stała się tytułem tego artykułu.

Fot. Katalog Muzeum Warszawy MHW 27694

WARSZAWSKIE ŚLADY TWÓRCÓW II RZECZYPOSPOLITEJ

Ojcami II Rzeczypospolitej jest sześciu polskich polityków. Są to: Józef Piłsudski, Roman Dmowski, Ignacy Paderewski, Wincenty Witos, Wojciech Korfanty i Ignacy Daszyński. Powyższe postacie, poprzez swoją działalność polityczną i społeczną, odegrały kluczową rolę w odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. i w budowaniu fundamentów państwowości.

W celu upamiętnienia wśród turystów, a zwłaszcza młodzieży szkolnej, tych polityków, Klub PTTK „Varsovia” proponuje wycieczkę po Warszawie śladami twórców II Rzeczypospolitej.

Fot. ze strony ipn.gov.pl

WARSZAWA LEWOBRZEŻNA

Wykaz obiektów do zwiedzania:

1/ Ul. Belwederska 54 – Belweder

a) od 29 listopada 1918 r. Belweder był rezydencją Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego (1918-1922 oraz 1926-1935)

b) przy Belwederze (obok wejścia do Łazienek Królewskich) znajduje się pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego z napisem na cokole „Swemu obrońcy w roku 1920 – Warszawa”

2/ Plac Na Rozdrożu – Pomniki Ojców Niepodległości

a) na skwerze u zbiegu Al. Szucha i Al. Ujazdowskich znajduje się **Pomnik Romana Dmowskiego** – działacza niepodległościowego, przywódcy Narodowej Demokracji, założyciela w 1917 r. Komitetu Narodowego Polski oraz delegata Polski na konferencję paryską w 1919 r. i sygnatariusza traktatu pokojowego w Wersalu

b) u zbiegu Al. Ujazdowskich i ul. Agrykola, obok kawiarni „Rozdroże”, znajduje się **Pomnik Wojciecha Korfatego** – polskiego przywódcy narodowego Górnego Śląska oraz przywódcy i dyktatora III Powstania Śląskiego w 1921 r. Na pomniku jest umieszczony napis „Wojciech Korfanty 1873-1939, polityk, chrześcijański demokrat”

c) po zachodniej stronie Placu Na Rozdrożu znajduje się **Pomnik Ignacego Daszyńskiego** – działacza niepodległościowego i społecznego, socjalisty, premiera Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej w Lublinie (działał w okresie 7-14 listopada 1918 r.) oraz Marszałka Sejmu w latach 1928-1930

3/ Al. Ujazdowskie 6 – Park Ujazdowski

Na terenie parku na wysokości Al. Róż jest ustawiony **Pomnik Ignacego Paderewskiego** – polskiego pianisty, kompozytora i działacza niepodległościowego, który odegrał kluczową rolę w dyplomacji międzynarodowej na rzecz Polski. Pod jego wpływem prezydent USA Wilson w trzynastym punkcie swojego orędzia z 8 stycznia 1918 r. postulował utworzenie niepodległego państwa polskiego. Na pomniku widnieje napis „Ignacy Paderewski 1860-1941”

4/ Plac Trzech Krzyży

Pomnik Wincentego Witosa – lidera ruchu ludowego, trzykrotnego premiera

II Rzeczypospolitej Polski (pełnił funkcję szefa rządu w latach 1920-1921, 1923 oraz 1926). Na frontowej ścianie cokołu są wyryte słowa Witosa „...a Polska powinna trwać wiecznie”. Na tylnej ścianie znajduje się napis: „Wielkiemu synowi polskiej wsi – Naród”

5/ Ul. Kopernika 38/40 – OPZZ

Siedziba Centrum im. Ignacego Daszyńskiego. Centrum jest ośrodkiem badawczym zajmującym się analizą współczesnego życia publicznego. Centrum im. Daszyńskiego powstało w listopadzie 2011 r.

6/ Stacja metra i Rondo im. Ignacego Daszyńskiego

Stacja metra M-2 „Rondo Daszyńskiego” położona jest w dzielnicy Wola, na zachód od Ronda Daszyńskiego leżącego na skrzyżowaniu ul. Towarowej i Prostej. Na stacji metra znajduje się tablica informacyjna poświęcona Ignacemu Daszyńskiemu, patronowi ronda i stacji metra. Obecnie Rondo Daszyńskiego to największe zagłębienie biurowe w stolicy, zwane warszawskim Manhattanem

7/ Ul. Emilii Plater 18/róg ul. Hożej

Tablica upamiętniająca Wojciecha Korfatego. Przed wojną w tym budynku mieścił się szpital Św. Józefa, w którym w 1939 r. zmarł Korfanty

8/ Rondo im. Romana Dmowskiego

Od 1995 r. skrzyżowanie ul. Marszałkowskiej i Al. Jerozolimskich nosi nazwę „Rondo Dmowskiego”. Od 2011 r. rondo jest miejscem, skąd 11 listopada startują Marsze Niepodległości

9/ Plac Piłsudskiego

Na skraju Pl. Piłsudskiego (obok Hotelu Europejskiego) stoi **Pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego** – jednego z głównych architektów polskiej niepodległości, dowódcy Legionów Polskich, a następnie Naczelnika Państwa. Na kamiennym cokole pomnika umieszczone są trzy tablice z cytataми z Józefa Piłsudskiego

10/ Plac Zamkowy 4 – Zamek Królewski

11 listopada 1918 r. w Zamku Królewskim Rada Regencyjna przekazała Józefowi Piłsudskiemu władzę wojskową, co było symbolicznym momentem odzyskania niepodległości

11/ Ul. Świętojańska 8 – Archikatedra Św. Jana

a) epitafium Piłsudskiego – na prawej ścianie nawy znajduje się epitafium Marszałka Józefa Piłsudskiego z dwiema skrzyżowanymi buławami i napisem „Józef Piłsudski 1867-1935”

b) sarkofag Paderewskiego – w podziemiach kościoła znajduje się sarkofag Ignacego Paderewskiego – wybitnego pianisty, kompozytora i jednego z Ojców Niepodległości

c) tablica Dmowskiego – wewnątrz katedry znajduje się tablica upamiętniająca Romana Dmowskiego – męża stanu, wychowawcę Narodu i sternika polityki uwieńczonej odbudowaniem państwa polskiego

TRASA WYCIECZKI I

(przejścia piesze + przejazdy komunikacją miejską)

1. Zbiórka

Ul. Belwederska 54 – przed wejściem do Łazienek Królewskich – Belweder – **obiekt nr 1**

2. Przejście Al. Ujazdowskimi do Pl. Na Rozdrożu – **obiekt nr 2**

3. Przejście Al. Ujazdowskimi do Parku Ujazdowskiego – **obiekt nr 3**

4. Spacer Al. Ujazdowskimi do Pl. Trzech Krzyży – **obiekt nr 4**

5. Przejazd autobusem nr 116 z przystanku „Plac Trzech Krzyży” do przystanku „Uniwersytet” przy ul. Krakowskie Przedmieście. Następnie spacer ul. Obożną do ul. Kopernika – **obiekt nr 5**

6. Przejście ulicami Kopernika, Świętokrzyska do stacji metra M-2 (przystanek „Nowy Świat – Uniwersytet”). Przejazd metrem do stacji „Rondo Daszyńskiego” – **obiekt nr 6**

7. Przejazd z Woli do Śródmieścia. Z przystanku „Rondo Daszyńskiego” przejazd tramwajem linii 22 do przystanku „Dworzec Centralny”. Następnie spacer Al. Jerozolimskimi, ul. Emilii Plater do ul. Hożej – **obiekt nr 7**

8. Spacer ulicami Hożą i Marszałkowską do skrzyżowania z Al. Jerozolimskimi – **obiekt nr 8**

9. Przejazd tramwajem linii 4 lub 15 z przystanku „Centrum” do przystanku „Ogród Saski”. Następnie spacer przez park do Pl. Piłsudskiego – **obiekt nr 9**

10. Spacer ul. Trębacką, Krakowskie Przedmieście do Pl. Zamkowego – **obiekt nr 10**

11. Przejście z Pl. Zamkowego na ul. Świętojańską (Archikatedra) – **obiekt nr 11**

WARSZAWA PRAWOBRZEŻNA

Wykaz obiektów do zwiedzania:

1/ Park Skaryszewski im. Ignacego Paderewskiego – Saska Kępa

Przy głównym wejściu do parku od strony Ronda Waszyngtona znajduje się pomnik (popiersie) Ignacego Paderewskiego

2/ Al. Wedla/róg ul. Lubelskiej (nad Jeziorkiem Kamionkowskim) – Kamionek

Głaz pamięci Romana Dmowskiego – obiekt upamiętnia jego miejsce narodzin. Roman Dmowski urodził się 9 sierpnia 1864 r. we wsi Kamionek pod Warszawą (obecnie dzielnica Praga Południe)

Fot. ze strony twoja-praga.pl

3/ Ul. Mińska 25 – Kamionek

Głaz pamiątkowy z tablicą o następującej treści: „W tym miejscu stał dom, w którym w latach 1917-1918 przebywał Józef Piłsudski”

4/ Ul. Kijowska 16 – Dworzec Warszawa Wschodnia

W 2020 r. w hali głównej Dworca Warszawa Wschodnia odsłonięto marmurową tablicę pamiątkową informującą, że Roman Dmowski został patronem tego dworca

5/ Ul. Floriańska 3 – Katedra Św. Floriana (Stara Praga)

Wewnątrz Katedry znajduje się tablica poświęcona Józefowi Piłsudskiemu. Na tablicy jest umieszczona treść telegramu z 16 listopada 1918 r., w którym Piłsudski ogłasza powstanie państwa polskiego

Fot. ze strony przeglادpraski.pl

6/ Ul. Ratuszowa 5A – Kościół Matki Bożej Loretańskiej (Stara Praga)

Tablica na elewacji kościoła upamiętniająca Romana Dmowskiego, który przyjął chrzest w tym kościele

7/ Ul. 11 listopada 17/19 – Budynek koszarowy (Nowa Praga)

Tablica upamiętniająca miejsce pracy Naczelnika Państwa Polskiego, Marszałka Józefa Piłsudskiego. Marszałek Józef Piłsudski przebywał w tym budynku w 1921 r., jak również w czasie przewrotu majowego w 1926 r.

8/ Ul. Św. Wincentego 83 – Cmentarz Bródnowski (Targówek)

Grób Romana Dmowskiego (1864-1939) w rodzinnym grobowcu – kwatera 15A-V-2/5.

Roman Dmowski zmarł 2 stycznia 1939 r., a jego pogrzeb w Warszawie był wielką manifestacją patriotyczną. Na pogrzeb przybyło około 200 tys. osób

TRASA WYCIECZKI II

(przejścia piesze + przejazdy komunikacją miejską)

1. Zbiórka

Rondo Waszyngtona – główne wejście do Parku Skaryszewskiego – **obiekt nr 1**

2. Przejście przez park ścieżkami spacerowymi do wschodniego brzegu Jeziorka

Kamionkowskiego, a następnie wyjście z parku ul. Międzynarodową do Al. Wedla – **obiekt nr 2**

3. Spacer ulicami Lubelską, Grochowską oraz Mińską – obiekt nr 3

4. Przejazd autobusem linii 123 z przystanku „Mińska” do przystanku „Dworzec Wschodni” (Kijowska) – obiekt nr 4

5. Z przystanku „Dworzec Wschodni” (Kijowska) przejazd autobusem linii 168 do przystanku „Dworzec Wileński”. Następnie spacer Al. Solidarności do ul. Floriańskiej – obiekt nr 5

6. Spacer ul. Floriańską, Al. Solidarności, ul. Jagiellońską do ul. Ratuszowej – obiekt nr 6

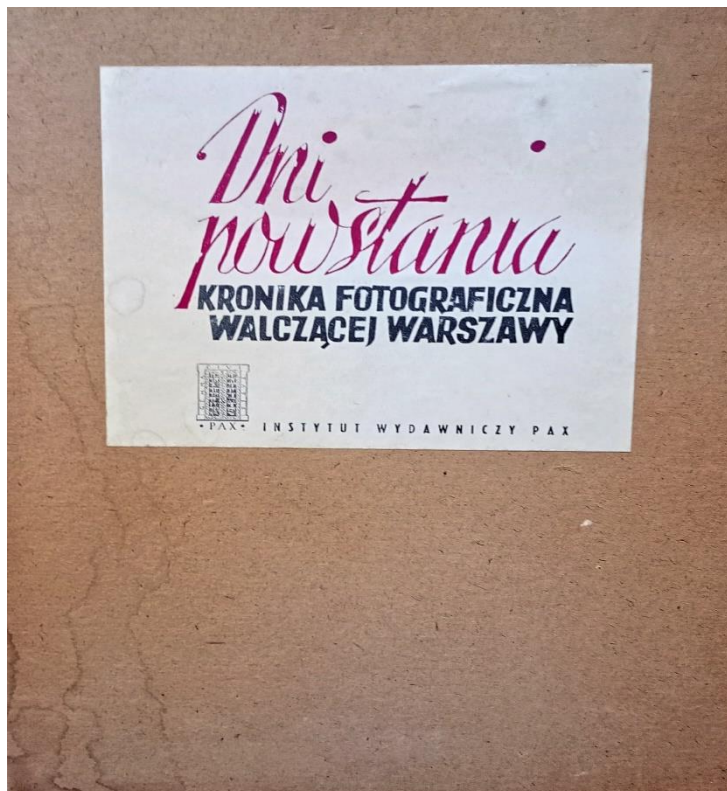
7. Spacer ul. Ratuszową, ul. Targową do ul. 11 Listopada – obiekt nr 7

8. Przejazd autobusem 169 z przystanku „11 Listopada” do przystanku „Cmentarz Bródnowski” – obiekt nr 8

SZUFLADA KOLEKCJONERA

Tam razem prezentujemy fragment księgozbioru Włodzimierza Majdewicza, wybierając wydawnictwa związane tematycznie z Powstaniem Warszawskim 1944 r. Pod każdą pozycją podajemy informację dotyczącą edytora i roku wydania.

Albumy fotograficzne

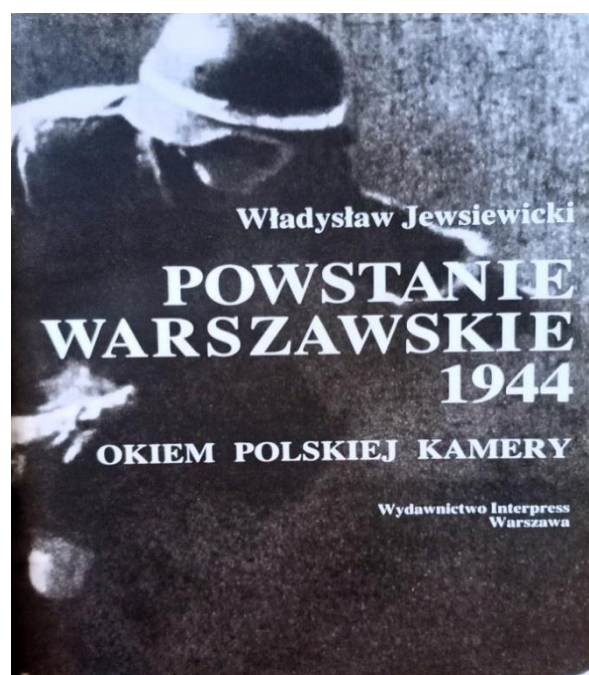
1957 PAX

1979 Krajowa Agencja Wydawnicza

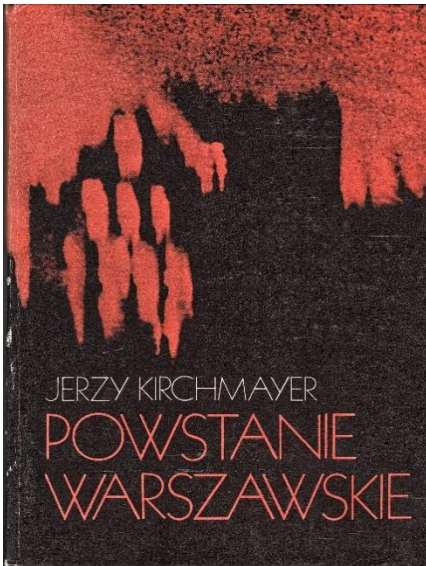

1983 Krajowa Agencja Wydawnicza

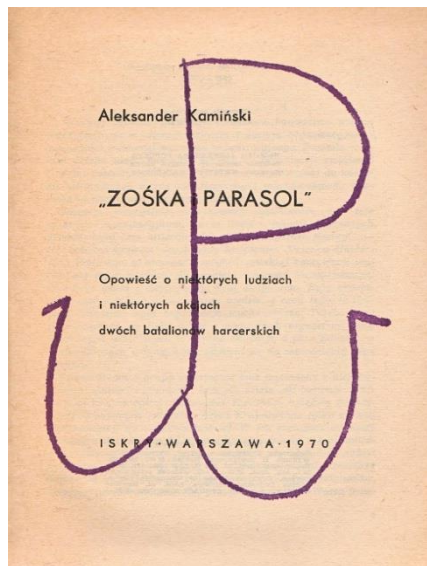

1989 Interpress Warszawa

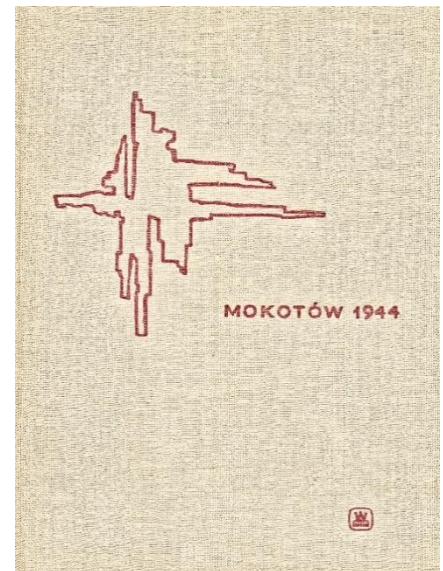
Wydawnictwa książkowe

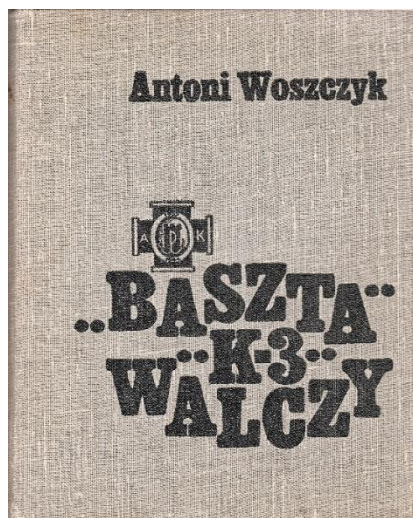
1959 Książka i Wiedza

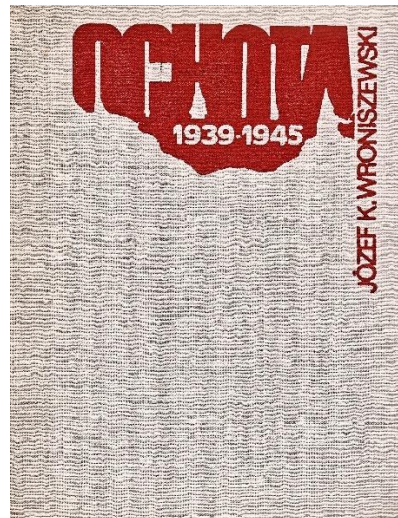
1970 ISKRY

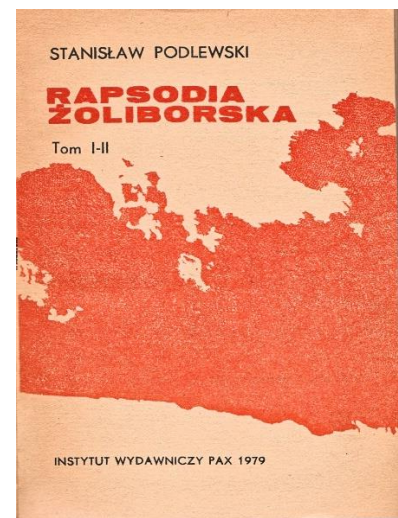
1972 Lech Bartelski MON

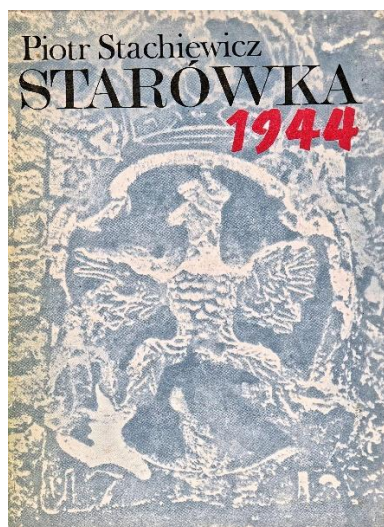
1973 Wydawnictwo Łódzkie

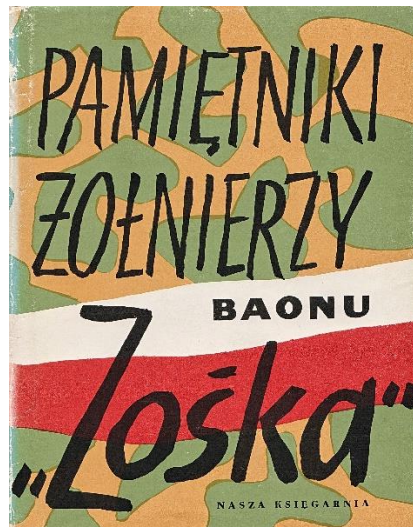
1976 MON

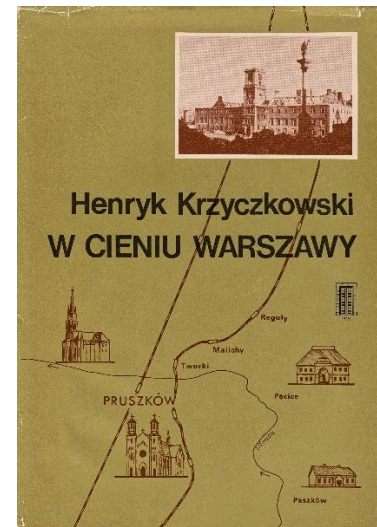
1979 PAX

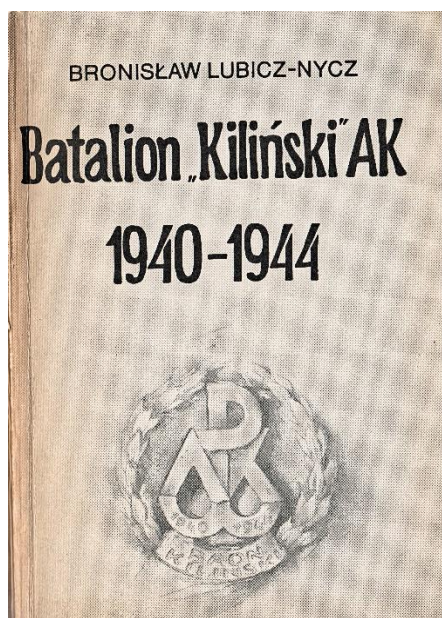
1983 MON

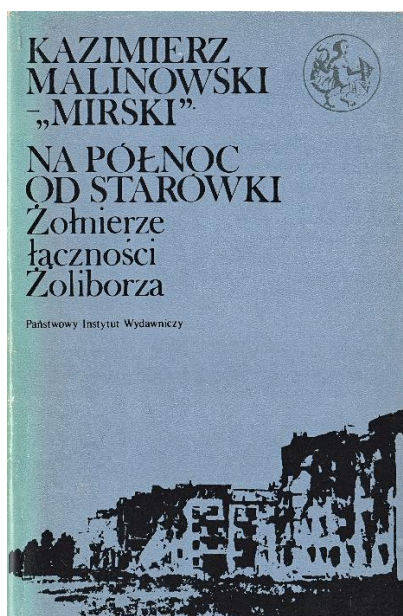
1986 Nasza Księgarnia

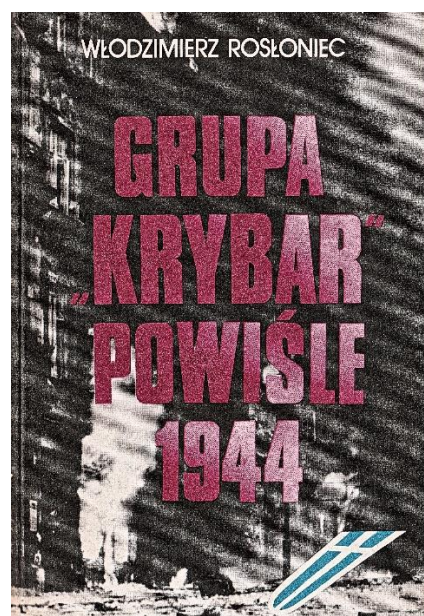
1986 PAX

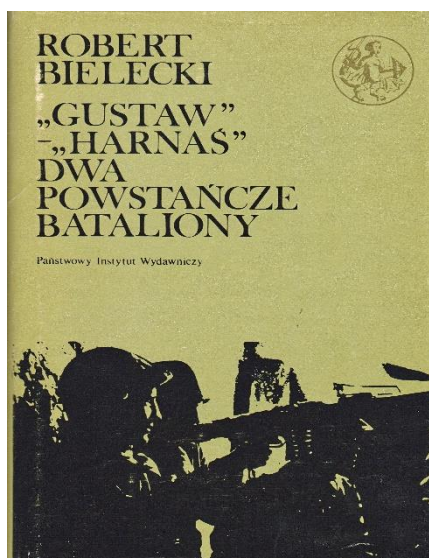
1966 PIW

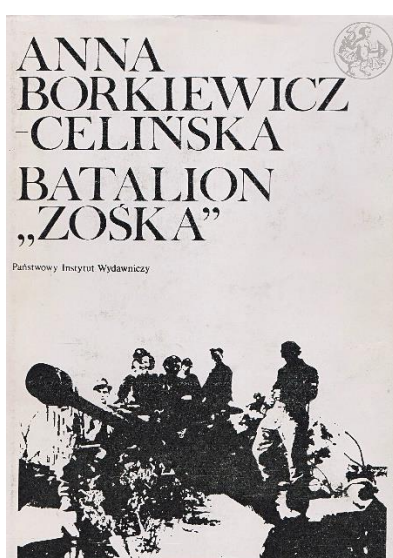
1988 PIW

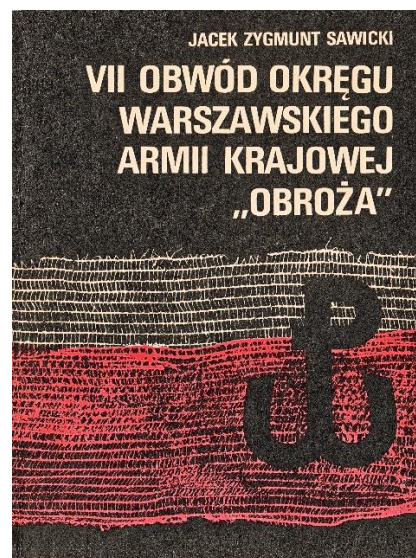
1989 PAX

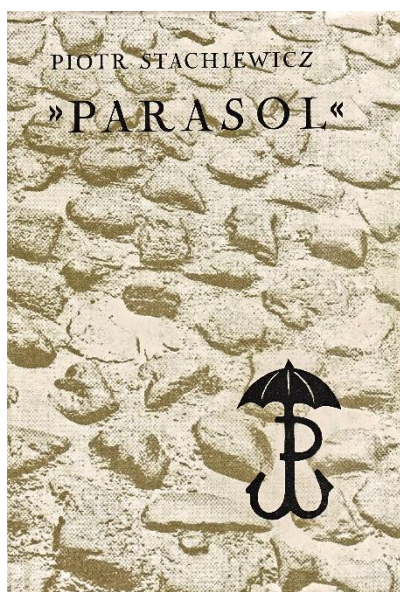
1989 PIW

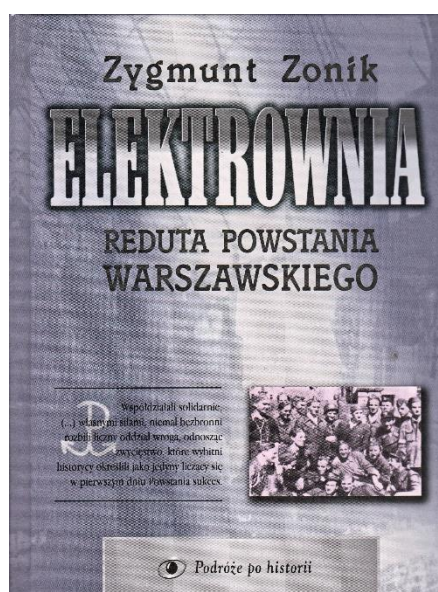
1990 PIW

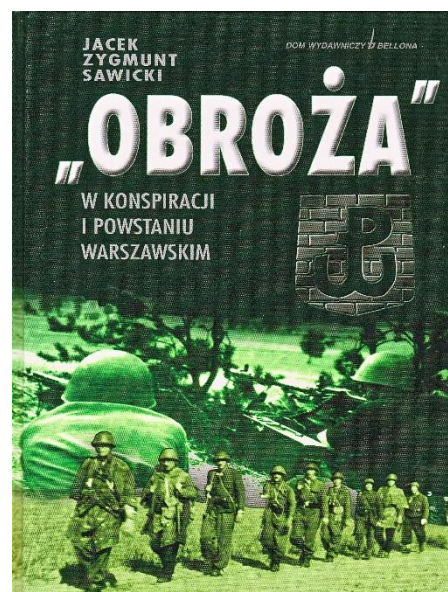
1990 PWN

1991 PAX

1995 O.W.WOLUMEN

2002 Bellona

